

Le manjši mestnjani utegnejo biti tudi kmetovavci. Nasproti pa naj se po kmetih terpijo le taki rokodelci, ki so kmetijstvu potrebni; ker pa taki rokodelci nimajo veliko dela, ne smejo imeti učencov, kateri se pri njih ne morejo popolnoma izučiti rokodelstva.

Tudi je pred sto leti sploh ta misel veljala, da velike mesta niso za fabrike; na kmetih — so rekli — je za-nje pravo mesto, ker dobivajo marsikaj, česar potrebujejo, zlasti pa derva za kurjavo, veliko cenejše; potem morejo tudi svoje izdelke bolji kup prodajati. Tudi je dnina (lon) po kmetih zmiraj nižja kakor v velikih mestih; fabrike dobivajo cenejše delavce, in ti nimajo na deželi toliko priložnosti, zapraviti kar zaslužijo, kakor po mestih, kjer jih izgledi premožniših ljudi zapeljujejo, ali pa se nesrečne mislijo, če vidijo druge dobro živeti, same sebe pa stradati. Le take fabrike, ki delajo reči za lišp in potrato — je mislil na priliko žl. gosp. Sonnenfels, slavni učnik državnih věd na dunajskem vseučilišču pod vladarstvom cesarice Marije Terezije — so v velikih mestih na pravem mestu, ker le tū se kupuje njih blago, ki bi iz kmetov dovaževano že zavolj vožnine moglo dražje biti.

Tako so mislili nekdanj.

Al dandanašnji se je veliko premenilo v vsem. Namesto derv se rabi v fabrikah premog, — delavce nadomestujejo parne mašine, — in delo je razdeljeno med več fabrik: ena dela samo to, druga spet samo to, in še le tretja ali peta in deseta sestavlja to, kar so vse une, pa vsaka posebej naredile. To se pa vse lože dožene v fabriških mestih, ne pa, ali saj z večjimi stroški na kmetih.

In tako vidimo dandanašnji, da se fabrike iz dežele preseljujejo v mesta in se veliko lože obnašajo. Nasproti pa tudi vidimo, da se obertnije in fabrike po kmetih nase-ljujejo, ako jim tū bolje kaže; al delavcom se zatega voljo ne godi vselej bolje, ker skušnja uči, da v takih fabrikah na kmetih delavce včasih vsakdanji živež dražji stane kakor v velikih mestih, kjer se marsiktera reč lože in cenejše kupi kakor na kmetih; na kmetih ti kerčmar kosilo večidel bolj zasoli kakor v mestu, kjer si lože cenejšo gostivnico izbereš.

Kaj tedaj, ako to reč na vse strani prevdarimo, je pravo? Po naših mislih je napčno, ako se ta poteguje le za to, da naj obertnije in fabrike bojo v mestih, uni pa za njih stanovanje po kmetih. Pravo zná biti to in uno, kakor okoljšine nanesó. Naj tū nobeden kopita ne zagovarja, po katerem bi se moglo vsigdar ravnati! Umen mož si bo že sam izvolil pravo.

Res je in tajiti se ne dá, da je za čedno obnašanje delavcov večji dobiček, ako so fabrike na kmetih, kjer se ne steka toliko različnih ljudi, kjer ni toliko malopridnih tovaršij kakor se jih najde po mestih, in tudi ne toliko skušnjav napčnega življenja.

Ali pa imajo tisti prav, ki terdijo, da po fabrikah in še celó po fabrikah, ki iz pese delajo cukr in morajo zavoljo tega blizo kmetov ali na kmetih biti, se širi spačenost po kmetih, — tega si ne upamo podpisati. Morebiti to vendar ni tako hudo, kakor nekteri mislijo, ki so vajeni, svet le skozi črne očnice gledati in ki preradi vidijo pezdri v očesu vsakega mestnjana, bruna pa v očesu svojih kmetov ne? Ne delajmo po nepotrebnem sten med mestnjani in kmeti, ker eden brez drugega dandanašnji ne more biti!

Dva draga kamna.

Neki prost kmetič pride po opravkih v hišo zlo bogatega tergovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je še le ustal in se umival. Prijazno reče tergovec kmetiču: Oče, le vsedite se na ta-le stol in počakajte, da se umijem, potem se bova kaj pomenila. Kmetič se vsede in ogleduje perstane, ki jih je gospod s perstov snel in na mizo položil, dokler se ne umije. Dva perstana sta kmetiča posebno v

oči bodla, ker sta bila posebno lepa in se zlo lesketala. Kmetič reče: Gospod žlahen, ne zamerite, da vas vprašam: koliko veljata una dva lepa perstana? Gospod pravi: „Sej mi ne boste verjeli, če vam tudi povem. Oba veljata petsto goldinarjev.“ Kmetič se začudi in pravi: Hm, šejnekejte, lepi dnarci! Sej ni toliko zlata, pa toliko veljata!“ Gospod pravi: „Res ni toliko zlata, pa le kamenci so tako dragi, ki so v perstana vdelani — to so žlahni kamni, zato se tako svetijo. Kmetič pravi: No no, to pa že verjamem, sem že včasih slišal, da so taki kamni zlo dragi. Pa gospod žlahni, povejte mi tudi še, koliko dobička vam pa prinesejo ti-le žlahni kamni na leto? Gospod se nasmeja in pravi: E kako ste prismojeni, ki mislite, da mi morajo kaj dobička prinesiti. Perstane natakнем na perste, da se ž njimi pobaham, kadar med ljudi grém.

Kmetič pravi: Tudi jez imam doma dva kamna, pa mi prinašata vsako leto čistega dobička petsto goldinarjev, da si ne veljata več ko 25 gold. oba. Gospod se začudi in pravi: Oho! kako je to mogoče?

Zdaj se pa kmetič nasmeja in pravi: Prav lahko — moja dva kamna sta malinska kamna.

Višnjogorski.

Glasi o cesarskem ukazu zastran učnega jezika v šolah.

III.

(Dalje).

Dokazano je, da je katoliška vera pri nas zares národna vera — tedaj so tudi vse šege katoliške cerkve za nas národen jezik; tista cena, ki gré domačemu, gré tedaj latinskemu — oba sta naša; katolištvo je sprijelo se z narodnostjo in latinščino s slovenščino.

Kaj pa nas uči to premišljevanje? kaj zahteva ta resnica? Rekel sem, da nam je latinski jezik národen nauk, že zato je nemogoče, ga od slovenščine ločiti. Latinski jezik pa je za nas tudi svet nauk, kakor je svet Gerku starogerški, Rusu in Serbu staroslovenski. S svetimi rečmi pa se ni šaliti; s pomočjo sedanjega gerškega se uči Gerk svoj cerkveni, stari jezik, ravno tako Rus in Serb. To je po naravi in po pravici, da se izbere tak pripomoček, s katerim se najpred in najbolj natanko visoki namen doseže. Kakor se ne moremo znebiti narodnosti, se tudi cerkve ne smemo in tudi ne tistih reči, ki jih tirja cerkev. Ta pa hoče, da znajo njeni učitelji (se vé, da se ne govori tū o prostem ljudstvu) latinski. Toraj bi se ga pri nas vsakako učiti morali, če bi se prav vlada za-nj ne menila. Ta nauk ni zgolj posveten, je tudi cerkven in zatorej tudi ni zgolj državni, je tudi národen, za nas tako rekoč privaten in personalen. Opraviti ima ž njim neposredno naša narodnost — in kaj pa je bolj po pameti in bolj po naravi, kakor, da si ga prilastuje po narodno, brez spotik in ovinkov, kakor si ga prilastuje vsaka druga narodnost? Turek in Persijanec imata oba koran v arabskem jeziku, oba si ga dajeta razlagati po turški ali perzijski in nikoli ni še v glavo padlo Turku, najpred persijski ali francozki se učiti in si potem svoj koran po persijski ali po francozki tolmačiti, čeravno sta mu sicer ta dva jezika koristna in nekteremu tudi potrebna. „Was dem einen recht, ist dem andern billig“. Ko so sprejeli naši spredniki s katoliško vero latinski jezik, niso šli najpred nemški se učiti, da si s tujim jezikom latinščino raztolmačijo; s slovenščino se je dalo tudi to opraviti. In kar je bilo takrat mogoče, da bi zdaj ne bilo? Zdaj, ko nam nihče utajiti ne more, da nam je jezik za čudno hitro in lično se izobrazil. Družba vere in narodnosti nam je bila vedno na največjo korist; s ponosom se je zamoremo spominjati; zato pa nam mora tudi historična zgodba se imenitna zdeti, da se je pobratila že od konca slovenščina z latinščino sama, brez osrednika in mešetarja.